

1998. – 168 с. 17. Толстых А. В. *Возрасты жизни* / А. В. Толстых. – М.: Мол. Гвардия, 1988. – 223 с. – (Эврика). 18. Фролов И. Т. *О человеке и гуманизме: Работы разных лет* / И. Т. Фролов. – М.: Политиздат, 1989. – 559 с. 19. Butler R. *Age-ism: Another form of bigotry.* / R. Butler // *The Gerontologist.* – 1969. – № 9. – P. 243–246. 20. Giles H. *Patronizing the elderly: Intergenerational evaluations* / H. Giles, S. Fox, E. Smith // *Research on Language and Social Interaction.* – 1993. – 26 (2). – P. 129–149. 21. Nelson T. D. (Ed.). *Ageism: Stereotyping and prejudice against older adults* / T. D. Nelson. – Cambridge, MA: MIT Press, 2002. – 372 p. 22. *Regional Dimensions of Ageing Situation / Economic and Social Affairs UN.* – N.-Y.: [s. n.], 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undesadspd.org/LinkClick.aspx?fileticket=E0b_uwzSjY8%3D&tabid=502.

УДК: 321.7:002.1

Антоніна Митко

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

УКРАЇНА Й ІНФОРМАЦІЙНА ДЕМОКРАТІЯ: НОВИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ

© Митко А., 2014

Розглянуто новітнє для України явище – інформаційну демократію як новий вимір ведення політики. Проаналізовано як інформаційна демократія впливатиме на процеси та прийняття рішень у політичній сфері. Охарактеризовано проблеми, з якими стикається наша держава під час входження в інформаційне суспільство. Досліджено позитивні та негативні наслідки для країни під час входження у глобалізований інформаційний простір.

Ключові слова: інформаційна демократія, інформаційне суспільство, політика, система.

Antonina Mytko

UKRAINE AND INFORMATION DEMOCRACY: A NEW DIMENSION OF POLITICS

© Mytko Antonina, 2014

The purpose of the article to analyze how the information influences the processes of democracy and decision-making in the political sphere. The problems which are faced by Ukraine from the entry into the globalized information environment are described. The article is about the newest phenomenon in Ukraine – information democracy, as a new dimension of politics. It is analyzed how information democracy will affect the processes and decision-making in the political sphere. The challenges facing our state, from entry into the information society are described. The positive and negative consequences for the country when entering the globalized information space are studied. It is proved that the main issues that need immediate resolution of the position information of democracy are necessary to include open partnership of government, law enforcement agencies, businesses, civic and international organizations in the development of information and communication technologies, the

introduction of e-governance and self-development of e-commerce, cybercrime, the protection of freedom of expression and media pluralism, good management of critical Internet resources, the preservation of cultural diversity, the development of e-learning, e-health, e-environment protection. It will ensure transparency, accountability and responsibility in decision-making in the development of information democracy in Ukraine. The investigation of the formation and development of democracy in Ukraine information is fragmented, holistic research with a focus on some positive and negative aspects of it.

Key words: information democracy, information society, politics, system, positive and negative aspects.

Явище інформаційної демократії для політики європейських країн є не новим: використання е-голосування, е-урн, е-уряду стали звичним для демократичних держав. Для України ж ведення такої політики є доволі проблематичною, оскільки рівень добробуту населення, оволодіння комп'ютерною грамотою, корупція серед політичних діячів, органів влади, правової системи та інші нагальні проблеми не дають змоги використовувати новітні інформаційні технології для побудови нового рівня демократичного керування державою. Саме з цим і пов'язуємо актуальність дослідження цієї проблематики.

Тематика інформаційної демократії в розумінні можливості допомогти політичній системі та державі функціонувати, на нашу думку, недостатньо досліджена. Подекуди окремі питання інформаційної демократії висвітлені в наукових працях дослідників, а саме проблему категоріального апарату вирішували В. Ковалевський та Н. Ржевська, особливості інформаційної демократії через призму електронної розглядали О. Голобуцький та О. Шевчук, С. Чукут, О. Ємельяненко, Я. Турчин, Н. Ротар. Крізь дослідження значення інформації та комунікації у демократичному суспільстві вивчали Р. Бедрик, С. Матвієнків та багато інших. На нашу думку, дослідження питань становлення та розвитку інформаційної демократії в Україні є фрагментарним, цілісного дослідження з акцентом на позитивних та негативних аспектах у нашій державі немає. Тому вважаємо цю проблематику перспективною і важливою для вивчення.

Мета статті – проаналізувати як інформаційна демократія впливатиме на процеси та прийняття рішень у політичній сфері; охарактеризувати проблеми, з якими стикається Україна під час входження в глобалізований інформаційний простір.

Американський учений-транзитолог С. Хантінгтон ввів поняття «хвилі демократизації» – група переходів від недемократичних до демократичних режимів, яка відбувається в заданий період і значно переважає чисельністю групу переходів у протилежному напрямку. До цієї хвилі належить також лібералізація або часткова демократизація в тих політичних системах, які не стають повністю демократичними. С. Хантінгтон прийшов до висновку, що в сучасному світі були три хвилі демократизації. Кожна з них заторкувала порівняно невелику кількість країн, і під час кожної відбувалися переходи і в недемократичному напрямку. За кожною з перших двох хвиль демократизації наставав відкат, під час якого деякі країни, які здійснили колись перехід до демократії, переходили до недемократичного правління.

Україна на початку 1990-х років ХХ ст. потрапила в пік третьої хвилі демократичного транзиту, що надало їй можливість отримати довгоочікувану незалежність та досить швидкими темпами увійти до групи країн з демократичними поглядами та цінностями. Глобальні риси інформаційної демократії у межах демократичного транзиту, такі як інтернетизація політичних інститутів, залучення більшої кількості громадян до державних справ через застосування електронної демократії тощо, притаманні й Україні. Однак загальний спад хвилі демократизації не міг не заторкнути політичних процесів у нашій країні, чим пояснюємо нинішній стан розвитку інформаційної демократії як головного зовнішнього показника розвитку країни.

Розвиток новітніх інформаційних технологій і глобальної комунікаційної мережі великою мірою позначається на політичній сфері. Теорія і практика їх застосування в реалізації громадянських цінностей, реформуванні та трансформації політичних інститутів, що становлять державу, соціальні спільноти та окремих індивідів, свідчить про позитивний бік пристосування цих

технологій до політичного життя, що виявляється як на глобальному, так і на національних рівнях [5].

У сучасному постіндустріальному суспільству політика переходить у новий вимір – інформаційний. Хоча нині швидше можна почути про електронний формат політики, так звані е-уряд, е-голосування тощо. Ми наполягаємо на терміні «інформаційний вимір», оскільки нинішня політична система функціонує не лише в електронному форматі, а й у вигляді кібердемократії, теледемократії й ін. Поняття «інформаційної демократії» охоплює значно ширший обсяг ніж може запропонувати е-демократія, саме тому послуговуємося цим терміном. Термін «інформаційна демократія» запропонував французький політик і політолог М. Рокар, який вважає, що серцевиною демократії є реальність взаємозв'язків між виборними особами, засобами масової інформації та виборцями. Новизна цієї форми демократії полягає в тому, що її складовими є загальне виборче право і вільна інформація. У такому разі дотримується умова, що обидві сторони працюють чесно, без маніпуляцій і політичного обману політтехнологів (спіндокторінгу, гейткіпінгу тощо). Природно, що народ може реалізувати своє право вибору тільки в умовах вільного поширення інформації, коли відсутні політичні заборони і політичний терор. Якщо раніше демократія будувалася майже цілковито на виборчих бюлетенях, то тепер між виборцем і його актом вибору знаходиться інформація. Інформація прямо визначає демократичні дії громадян.

Такий тип народовладдя як інформаційна демократія за сутністю процесу прийняття рішень має партисипаторний (демократія участі) та деліберативний (демократія обговорення) характер, що відкриває нові горизонти реалізації політики в будь-якій країні та в системі міжнародних відносин [5]. Така «міцна демократія» потребує міцних діалогових зв'язків між державою і громадянським суспільством, між урядом і керуванням. Саме новітні інформаційно-комунікаційні технології відкривають для України перспективи національної та локальної державної політики, що доходить до громадян через Інтернет, електронну пошту і суспільні кіоски інформації, підтверджується певними західними експериментами з електронним голосуванням, електронними посібниками виборця тощо [8]. Таку позицію також підтримує Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, наголошуючи на тому, що сталість глобального інформаційного суспільства ґрунтується на демократичних цінностях, які стимулюють розвиток людини, таких як вільний обмін інформацією і знаннями, взаємна терпимість і повага до особливостей інших людей [2].

Інформаційну демократію можна визначити як елітарний тип народовладдя, що має високий рівень інтеграції і ґрунтується на інтелектуальному ресурсі власних суб'єктів та об'єктів. Вона передбачає ефективну організацію інтерперсональної комунікації на всіх рівнях реалізації влади, є харизматичним типом правління, підкріпленим використанням нових технічних можливостей [7], що відкрилися з появою і розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Насамперед треба зазначити, які позитивні моменти отримає демократична Україна, переходячи на новий рівень політики – інформаційний. Як зазначає Н. Ржевська, розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій створюють підґрунтя для формування специфічного дискурсу суспільства, зокрема політики. Крім того, він набуває характеру дискурсивної теорії демократії нового типу, основаної на дослідженні інформаційних інтеракцій у політичному просторі. Цей дискурс передбачає певну діалоговість, інтерактивну зануреність у політичну реальність, трансценденцію віртуальності і ґрунтується на функціонуванні інформаційних потоків, масивів знань в умовах зростання їхніх обсягів та становленні систем глобальної комунікації. В інформаційному дискурсі наголошується на його принциповій відмінності від попередніх досліджень, яку створюють новітні інформаційно-комунікаційні технології. Інформаційні інтеракції як основа цього дискурсу в сучасних умовах набувають універсальності, вони великою мірою визначають феноменологічний зміст людського буття, інтерперсональної комунікації, взаємодії людини і природи [5].

У своїй основі політичний простір можна трактувати як систему корелятивних зв'язків між суб'єктами політичного процесу, серед яких держави, різні організації, владні органи, політичні та неполітичні інститути, окремі громадяни та групи громадян, які мають здатність впливати на політичний процес. Новий політичний простір відрізняється динамікою змін, обумовлених

розвитком та оновленням інформаційних технологій, і через це розширюються можливості впливу на більші аудиторії по всьому світу. Це може призвести до того, що розмиються кордони матеріальної та віртуальної складової політичного простору і тоді буде важко визначити реальність тієї чи іншої події. Тому неможливо досліджувати сучасні явища та процеси методами, які втратили свою актуальність та новизну, хоча на їх основі відбувається створення нових підходів до вивчення сучасних проблем [3].

У політиці, як і в інших сферах суспільного життя, важливими є комунікаційні й інформаційні технології. Саме вони визначають швидкість прийняття політичних рішень, їх поширення у суспільстві, визначають громадську думку, сприяють формуванню національних та транснаціональних інтересів [1]. Держава в інформаційному суспільстві залишається важливим політичним інститутом, який регулює суспільні відносини. На думку Д. Белла, держава повинна забезпечувати громадянам рівність доступу до інформації. В. Хмелько зазначає, що держава постає ідеальним варіантом органічної солідарності, який організовує інформаційне суспільство [4].

Розвиток інформаційного суспільства в Україні – це найважливіший інструмент подолання економічного занепаду, забезпечення дотримання демократичних стандартів в українському суспільстві. Це необхідна складова європейської інтеграції України, ключ до успішної боротьби з корупцією, впровадження якісного державного управління і самоуправління, підвищення рівня свідомості, забезпечення сучасної бази для інтелектуального та культурного розвитку України [6].

Водночас ми не можемо не враховувати й негативи від такого формату політичної системи як інформаційна демократія. Досить дивно виглядає поєднання таких термінів, як «негатив» та «демократія», оскільки суспільство звикло до того, що демократія само по собі втілює позитив. Але все ж такі вони існують.

До основних питань, які потребують негайного вирішення, необхідно зарахувати відкрите партнерство уряду, правоохоронних структур, бізнесу, громадянських та міжнародних організацій у справі розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, впровадження електронного врядування та саморозвитку електронної комерції, боротьби з кіберзлочинністю, захистом свободи вираження та медіаплюралізму, належного адміністрування критичними ресурсами Інтернету, збереженню культурного розмаїття, розвитку електронної освіти, електронної охорони здоров'я, електронного захисту навколишнього середовища. Так буде забезпечена прозорість, підзвітність та відповідальність процесів ухвалення рішень з цих проблем [6].

Розбудова інформаційного суспільства має дуже важливі економічні та політичні аспекти. Вона може допомогти подолати корупцію; відкрити нові економічні можливості; поглибити транскордонне співробітництво. Освіта, підвищення рівню обізнаності, спілкування можуть стати ключовими елементами нового інформаційного «світового порядку». На жаль, проголошення українським урядом 2011 р. «роком інформаційного суспільства» так і залишилось лише порожньою декларацією намірів. Під час виступу на круглому столі «Презентація Європейського Діалогу з управління Інтернетом» у Верховній Раді 11 квітня 2012 р. президент МНУО «Європейська Медіа Платформа» Х. Северінсен за підсумками роботи у 2011 р. зазначила, що український ІТ-бізнес, заради свого виживання, мусить вести щоденні бої з новими податками, новими обмеженнями, вимогами нових ліцензій та дозволів. Українське громадське та експертне суспільство знаходиться в стані перманентної війни з українським парламентом та урядом (кожного року у Верховній Раді реєструється понад 70 законопроектів у медіасфері, більшість з яких проголошуються як «європейські», але які насправді суперечать європейським стандартам щодо захисту прав людини) [6].

Оскільки головною цінністю демократії такого типу є інформація, то критерієм демократичності є доступ до інформаційних баз даних, вільної, правдивої, неупередженої та об'єктивної інформації. Гарантом цього повинна виступати система права, заснована на інформаційних чинниках, яка набуває в інформаційну епоху нових рис. Реалізація цього права надає людині інформаційного суспільства нового статусу та можливостей, ап'рорі рівних для всіх [5]. Знову ж таки мусимо говорити про те, що в Україні існують досить серйозні проблеми з питаннями дотримання прав та корупційністю правової системи загалом. Подолання цих проблем

введе нашу державу на новий рівень сприйняття світовою спільнотою та урахування України як серйозного та чесного гравця на міжнародній арені.

Очевидно, що побудова інформаційного суспільства, до якого сьогодні прагне Україна, не зводиться до простого нарощування кількості веб-сайтів і користувачів Інтернету. Щоб сучасні інформаційні мережі насправді могли ефективно використовуватися для підвищення якості життя населення нашої країни, необхідно вирішити багато взаємопов'язаних проблем. Наприклад, без відповідного правового врегулювання використання електронних даних в економіці та управлінні не може істотно підвищитись їх ефективність. Адже взаємодія (обмін даними) між різними суб'єктами, як і раніше, відбуватиметься через повільне паперове листування. Наповнення електронного інформаційного простору (живлячої сьогодні все традиційне газетне і радіотелевізійне інформаційний простір) нічого очікувати якісним без правового врегулювання роботи електронних інформаційних ресурсів (інтернет-ЗМІ або урядові портали): захисту авторських прав, відповідальності за достовірність інформації. Ні громадяни, ні підприємства, ні держава не ризикнуть активно бути присутнім у мережі без гарантій захисту їх інформації, розміщеної в електронному просторі. І це лише мала частина питань, вирішення яких передбачено розроблюваної нині Концепцією розвитку державної інформаційної політики України.

Утвердження демократичних інститутів є головною проблемою завершення перехідного періоду розвитку нашої держави. Реальна самокерована демократія – це, перш за все, інформаційна демократія, тобто демократія, ціль якої формування інформаційного суспільства. Суть інформаційної демократії для України полягає у створенні інфосуспільства як «переплетення» мереж взаємодії людських спільнот за всіма напрямками гуманітарного розвитку держави, суспільства, економіки, що в майбутньому забезпечить правопорядок, сталий економічний розвиток та добробут населення, повагу та довіру громадян держави до влади та політичної системи.

На нашу думку, дослідження інформаційної демократії є перспективним та необхідним для українського суспільства та держави загалом. Саме на основі інфодемократії в державі можна побудувати відкриту, зорієнтовану на вирішення проблем громадян, політичну систему; сформувані зріле громадянське суспільств з освіченими та свідомими громадянами.

1. Дацаківська О. Політична еліта в теоріях інформаційного суспільства: особливості діяльності та структури / О. Дацаківська // Вісник Львів. ун-ту. Філософсько-політологічні студії. – 2010. – Вип. 1. – С. 81–245. 2. Окинавская хартия глобального информационного общества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iis.ru/events/okinawa/charter.ru.html>. 3. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа / [Под ред. Мелешиной Е. Ю.]. – М.: Издательство «Весь мир», 2001 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.shpp.com.ua>. 4. Пукіш Ю. Я. Порівняльний аналіз концепцій постіндустріального та інформаційного суспільств (Деніел Белл, Валерій Хмелько) / Ю. Я. Пукіш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV21_2003_sociol/06_pukish_uyuua.Pdf. 5. Ржевська Н. Вплив інформаційного суспільства на формування категоріального апарату політичної науки: інформаційна демократія як політична категорія / Н. Ржевська // Вісник Львів. ун-ту. Філософсько-політологічні студії. – 2010. – Вип. 1. – С. 81–245. 6. Северінсен Х. Інтернет, демократія та свобода вираження: [Виступ (листом) на круглому столі «Презентація Європейського Діалогу з управління Інтернетом»], (Верховна Рада України, 11 квітня 2012 р.) / Х. Северінсен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://euromediaplatform.org/Hanne_speech_ukr.html. 7. Современное государство и вызовы постиндустриального общества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law.net.ru/stat_is/2a.htm. 8. E-democracy Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.edemocracy.gov.uk/eDemocracy.htm>.